

การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี¹

PARTICIPATION OF COMMUNITY ENTERPRISE GROUPS

TO DEVELOP TOURISM ROUTES

KHEMMARAT DISTRICT, UBONRATCHATHANI PROVINCE

ศิริวรรณ สมบูรณ์²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในเขตอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยว และ 3) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากประชากร ในเขตอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่ม จำนวน 155 กลุ่ม จำนวนประชากร 3,544 คน โดยในการศึกษานี้ใช้กลุ่มตัวอย่าง ผู้เข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 360 คน โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่า ค่าความถี่, ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี มีผลต่อผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิก เนื่องจากผู้เข้าร่วมหรือสมาชิกมีความต้องการในด้านการมีส่วนร่วมที่คล้ายกัน และมุ่งที่จะพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเหมือนกัน ฉะนั้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ควรส่งเสริมด้านทรัพยากรมนุษย์อันดับแรก เนื่องจากผู้เข้าร่วมหรือสมาชิกในกลุ่มต้องมีความรู้ ทักษะ ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และประสบการณ์ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมสมาชิกทุกๆ 4 เดือน ภาครัฐควรเข้ามากำหนดนโยบายการมีส่วนร่วมเพื่อเกิดเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน จัดให้มีการจัดทำขั้นตอนในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ภาครัฐควรสนับสนุนแหล่งเงินทุน งบประมาณจัดสรรประจำปี ภาครัฐควรส่งเสริมจัดกิจกรรมการประกวดสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจ มีความกระตือรือร้น การฝึกทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ รวมไปถึง ภาครัฐควรส่งเสริมสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในแหล่งชุมชนที่มีสถานท่องเที่ยว มาประชาสัมพันธ์ และภาครัฐควรกำหนดหลักเกณฑ์ผลตอบแทนที่จะได้รับต่อปี รวมไปถึงด้านการส่งออกสินค้า และเพิ่มช่องทางการจำหน่าย เพื่อในสมาชิกมีความต้องการที่จะเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจเพิ่มมากขึ้น

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

² นักศึกษาปริญญาโท โครงการทวิปริญญาโทหลักสูตรทวิปริญญาโททางรัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติจังหวัดจันทบุรีศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Abstract

This study was a qualitative research with the following objectives: 1) To study Participation of community enterprise groups Khemmarat district, Ubonratchathani Province, 2) To study tourism route of community enterprise groups Khemmarat District, Ubonratchathani Province and 3) To promote participation in the development of tourism routes of community enterprise groups. Which is divided into 155 groups with a population of 3,544 people. In this study, a sample group was used. Participants in the community enterprise group, Khemmarat District, Ubon Ratchathani Province, amount 360 people. The tool used in this research was an opinion questionnaire. Data was analyzed using frequency, percentage, mean and standard deviation.

The results of the research that promoting Participation in the Development of Tourism Routes of Community Enterprise Groups in Khemmarat District, Ubon Ratchathani Province Affects the participants as members. Because the participant or member has similar participation needs. And aiming to develop tourism routes as well, thus promoting participation Human resources should be promoted first. Because participants or group members must have knowledge, skills, initiative, creativity and experience. Member training should be provided every 4 months. The public sector should come in and formulate policies for participation in order to achieve concrete results. Provide for the preparation of procedures for operating in order to go in the same direction. The government should support funding sources. Budget allocated annually. The government sector should regularly promote product or product contests for the group of enterprises there is enthusiasm, skill training, creativity. And the government should set the criteria for annual returns. Including the export of products and increase distribution channels so that the members want to join the group of enterprises more and more.

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในสถานการณ์ปัจจุบันการแพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ในช่วงปลายปี 2562 ได้ส่งผลให้รายได้ในหลายสาขาธุรกิจลดลง ทำให้วิสาหกิจขนาด กลางและขนาดย่อม เผชิญปัญหาการขาดสภาพคล่องอย่างรุนแรง นำไปสู่การชะลอการจ้างงาน หยุดกิจการชั่วคราว หรือแม้กระทั่งยุติกิจการแบบถาวร ที่ผ่านมามีภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาศักยภาพในการประกอบธุรกิจ ด้วยการฝึกอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับทัศนคติและทักษะการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านการเงิน การผลิตและบริการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ และการตลาด ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นการอบรมพื้นฐานทั่วไปในภาพรวมไม่เฉพาะเจาะจง ตามความต้องการและรูปแบบที่หลากหลายของธุรกิจ ทำให้ผู้ประกอบการนำความรู้ไปใช้

ประโยชน์และต่อยอด การทำธุรกิจได้ไม่มากนัก นอกจากนี้ภาครัฐยังให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินธุรกิจ อาทิ การสนับสนุนแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมการส่งเสริมด้านตลาด มาตรฐาน การวิจัยพัฒนา นวัตกรรมโดยหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านการจัดทำงบประมาณในลักษณะบูรณาการด้านการส่งเสริมวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม แต่อาจมีช่องว่างในการส่งต่อการให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งการติดตามและประเมินผล การดำเนินงานอย่างเป็นระบบอีกทั้งยังมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ยังอยู่นอกระบบอีกเป็นจำนวนมาก ทำให้ภาครัฐไม่มีข้อมูลของผู้ประกอบการที่ชัดเจนเพียงพอ เป็นข้อจำกัดต่อการวางนโยบายและการจัดทำมาตรการ ส่งเสริมและช่วยเหลือเยียวยาผู้ประกอบการให้ทั่วถึง และการมุ่งเป้าตอบโจทยความต้องการของผู้ประกอบการที่มีความแตกต่างกันทั้งขนาด ประเภทกิจการ และระดับการเติบโต

วิกฤตโควิด-19 เป็นคลื่นศึกรับชั้นลูกใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมากรวมไปถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตนี้ ทำให้กิจการแต่ละแห่งต้องยุติลงชั่วคราว ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ติดปัญหาในเรื่องการเข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยเฉพาะเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ในการเข้าร่วมโครงการเงินกู้หรือปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงินหรือหน่วยงานภาครัฐที่ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือเข้มงวดจนเกินไปทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถยื่นเรื่องกู้ยืมเงินได้ เช่น การกำหนดรายได้ขั้นต่ำ ว่าต้องมี รายได้เฉลี่ยเท่าไร ถึงจะสามารถเข้าร่วมโครงการกู้ยืมเงินได้ ทั้งที่สถานการณ์ในช่วงนี้ผู้ประกอบการรายได้น้อยลงมาก นอกจากนี้โครงการเงินกู้ยืมบางโครงการไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้ประกอบการที่ต้องการได้รับความช่วยเหลืออย่าง แท้จริง เช่น มีเฉพาะธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลางเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน ยังรวมไปถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนลดน้อยลง เพราะผลตอบแทนจากการเข้าร่วม รายได้ที่จัดสรรลดน้อยลง ลดปริมาณจำนวนการผลิตเนื่องจากตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าเฉพาะกลุ่มน้อยลง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังส่งผลกระทบต่อท่องเที่ยว ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางน้อยลง ระยะเวลาท่องเที่ยวต่อครั้งลดลง แหล่งท่องเที่ยวไม่มีความน่าสนใจ ไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำได้ ไม่มีแหล่งจำหน่ายของที่ระลึก เพื่อป้องกันสถานที่ท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวไปเยือน รวมไปถึงแหล่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ลดลง ฉะนั้นควรแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบัน เนื่องจากส่งผลอย่างมากต่อประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่โดยเร็ว ต้องให้ความร่วมมือส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจได้ดำเนินการผลิตสินค้าและจำหน่ายต่อ และเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวใน จังหวัดอุบลราชธานีอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การท่องเที่ยว “อำเภอเขมราฐ” สร้างจุดเด่น แก่การท่องเที่ยว และเป็นแนวทางในการดำเนินงาน การบริหาร จัดการกลุ่ม ให้กับ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ที่สนใจรวมถึงนักวิจัย นักวิชาการ นักส่งเสริม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นตัวอย่างในการดำเนินงาน ในการเสริมสร้างการจัดการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

คำถามในการวิจัย

การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

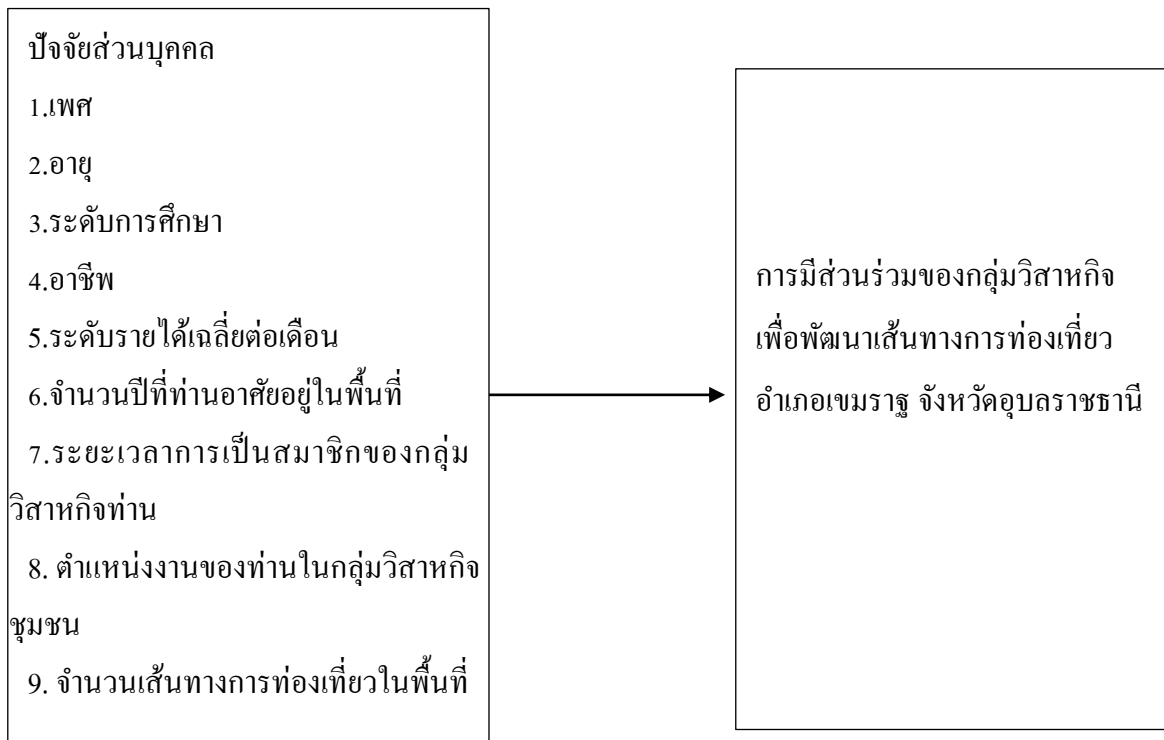
1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในเขตอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในเขตอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจของชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ รวบรวมแนว ความคิด ทฤษฎี เอกสาร และผลงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วม
2. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยว
4. ข้อมูลทั่วไปของหน่วยงานที่ศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี มีวิธีการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3,544 คน (ข้อมูลจากระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ณ เดือนสิงหาคม 2565)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คิดสัดส่วนโดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane (1970) กำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ด้วยค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 เมื่อแทนค่าในสูตรของ Taro Yamane แล้วได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 360 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วยตัวแปร 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวนปีที่ท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจท่าน ตำแหน่งงานของท่านในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และจำนวนเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Questionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (forced choice) ถามรายละเอียดเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวนปีที่ท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจท่าน ตำแหน่งงานของท่านในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และจำนวนเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (forced choice) ถามรายละเอียดเกี่ยวกับ สาเหตุการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชน / เครือข่ายวิสาหกิจ จำนวนสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่าน ระยะเวลาในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนับตั้งแต่ก่อตั้ง และผลตอบแทนจากการเข้าร่วม

ตอนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ตามแนวคิดและทฤษฎีของ Cohen & Uphoff (1981) กล่าวว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
- 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
- 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

ตอนที่ 4 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว ในด้านต่างๆ โดยแบบสอบถามส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 แต่ละข้อคำถาม ได้ออกแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามรูปแบบของ Likert's Scale

4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

4.1 ความถูกต้องเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เป็นการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา แนวคิด สำนวนภาษา และการใช้ข้อความที่ถูกต้องเหมาะสม ผู้วิจัยได้ทำการปรึกษาและสอบถามความคิดเห็นจากอาจารย์ที่ปรึกษาเกี่ยวกับคำถามแต่ละข้อ หลังจากนั้นจึงทำการแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาให้เหมาะสม ก่อนนำไปทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือกับกลุ่มทดสอบ

4.2 ความน่าเชื่อถือได้ (Reliability) หลังจากปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ (Pilot test) กับกลุ่มทดสอบจำนวน 30 คน โดยใช้เทคนิคการวัดความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Internal Consistency Method) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ซึ่งจะยอมรับการทดสอบเมื่อมีค่า Alpha มากกว่าหรือเท่ากับ 0.81 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง สามารถนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างจริงได้

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จากเอกสารรายงานตลอดจนรายงานการวิจัยต่างๆ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสร้างคำถามการวิจัย

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ ผู้เข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 360 คน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบและมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกชุดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistics Package for Social Sciences) เพื่อหาค่าสถิติและวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic)

1.1 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามในส่วนที่ 1 เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล โดยนำมาแจกแจงหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

1.2 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามในส่วนที่ 2 เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล โดยนำมาแจกแจงหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

1.3 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามในส่วนที่ 3 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยนำมาคำนวณ ค่าเฉลี่ย (Mean) (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) (S.D.)

1.4 วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามในส่วนที่ 4 เกี่ยวกับพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ โดยนำมาคำนวณ ค่าเฉลี่ย (Mean) (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) (S.D.)

การวัดระดับตัวแปรพิจารณาจากค่าเฉลี่ยคะแนนผู้ตอบแบบประเมิน แล้วนำค่าเฉลี่ยดังกล่าวมาแปลผลกับระดับของคะแนนที่ได้จากการหาจำนวนชั้นที่เท่า ๆ กัน โดยการนำค่าคะแนนค่าถามที่สูงที่สุดในแบบประเมินลบกับค่าคะแนนที่น้อยที่สุดในแบบประเมิน และนำมาหารด้วยจำนวนชั้นตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) ได้กำหนดน้ำหนักและคะแนนตามแนวคิดของ Likert scale ให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้ (สุจิตรา อินันชัย , 2559)

เห็นด้วยมากที่สุด	ให้ 5 คะแนน
เห็นด้วยมาก	ให้ 4 คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
เห็นด้วยน้อย	ให้ 2 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	ให้ 1 คะแนน

ในการวิเคราะห์ข้อมูล นำผลคะแนนจากการกำหนดดังกล่าวมาประเมินค่าเพื่อหาความหมายค่าเฉลี่ย โดยใช้สูตร

$$\text{อันดับภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

แบบสอบถามในตอนที่ 3 และตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) ซึ่งแต่ละระดับมีความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21 – 5.00 หมายถึง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ อยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ อยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี สรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยด้านกลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 360 ตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 อายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 ระดับการศึกษาอนุปริญญาหรือเทียบเท่า จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 37 อาชีพรับจ้าง จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ จำนวนปีที่ท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่ 11 ปี ขึ้นไป จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 ระยะเวลาการเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่าน 1-5 ปี จำนวน 230 คน คิดเป็นร้อยละ 63.9 ตำแหน่งงานของท่านในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ สมาชิก จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 57.8 และจำนวนเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ มากที่สุด คือ 1 สถานที่ จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 55.6

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน จำนวน 360 ตัวอย่าง พบว่า สาเหตุการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจ มากที่สุด คือ เกิดจากคนในพื้นที่ต้องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 50.6 จำนวนสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของท่าน มากที่สุด คือ 21-30 คน จำนวน 180 คนคิดเป็นร้อยละ 50.0 ระยะเวลาในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนับตั้งแต่ก่อตั้ง มากที่สุด คือ 5-10 ปี จำนวน 260 คน คิดเป็นร้อยละ 72.2 และผลตอบแทนจากการเข้าร่วม มากที่สุด คือ สมาชิก

มีรายได้และยอดขายเพิ่มขึ้น และจัดสรรรายได้และผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างเป็นธรรม จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 38.9

3. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถาม ภาพรวมของการมีส่วนร่วม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้านทรัพยากรมนุษย์ อยู่ในระดับมากเป็นลำดับที่ 1 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 ลำดับรองลงมาเป็นด้านผลตอบแทน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 และด้านเศรษฐกิจและการเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของผู้ตอบแบบสอบถาม ภาพรวมของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยการพัฒนาร่องเที่ยวด้านภาพลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากเป็นลำดับที่ 1 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ลำดับรองลงมาเป็น ด้านพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 และด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16

5. จากการตั้งสมมติฐาน การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีผลต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ส่งผลต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว เนื่องจากผลวิเคราะห์จากผู้ตอบแบบสอบถามโดยการสุ่มตัวอย่าง 360 คน การมีส่วนร่วมในด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านผลตอบแทน และด้านเศรษฐกิจและการเมือง มีผลต่อการเข้าร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และยังส่งผลไปยังการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนนั้นๆ เช่น ถ้ามีการเข้าร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาก จะทำให้การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวนั้นเติบโต เนื่องจากผู้เข้าร่วมมีความสนใจ ด้านผลตอบแทน และด้านการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี" ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรกำหนดนโยบายการวางแผนการบริหารงานแบบเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดความชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม

2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรจัดให้มีการฝึกอบรมแก่สมาชิกในกลุ่มสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการฝึกทักษะความมุ่งมั่น จริงจังในการพัฒนาทักษะฝีมือและแสวงหาความรู้ในการดำเนินงานให้เกิดความเชี่ยวชาญต่อไป

3.กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการประเมินศักยภาพของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อให้ทราบข้อมูลการดำเนินงาน การปฏิบัติงานรายบุคคล รวมไปถึงการประเมินภายใน ภายนอกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามแผนงานที่ระบุไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามกำหนด

4.ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย และสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุน โดยกำหนดงบประมาณที่จัดสรรให้ในแต่ละปี

5.ภาครัฐควรมีมาตรการกำหนดด้านการส่งเสริมการส่งออก เพื่อจะส่งผลให้สินค้าและบริการมีความน่าเชื่อถือ และเชื่อมั่นในการลงทุน เพิ่มมากขึ้น

6.จังหวัดควรกำหนดนโยบาย แบบแผน ที่จะช่วยเหลือ โดยการนำสินค้า หรือผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย และโปรโมท เพื่อเชิญชวนให้ผู้บริโภครู้จักมากขึ้น

2.ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี" ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรนำไปปฏิบัติเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องทักษะ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาของที่ระลึกและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม แก่ผู้เข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2. ควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงและด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึก ความคาดหวังของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ระหว่างประชาชน ไปยังหน่วยงานภาครัฐและจากภาครัฐสู่ประชาชน โดยการจัดทำ ข่าว บทความและจัดประชุมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3. หน่วยงานภาครัฐควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีกัน เช่น กิจกรรมกีฬาสัมพันธ์หรือในเทศกาลงานบุญ ควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำ กิจกรรมร่วมกัน

4.ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนร่วมกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อย่างสม่ำเสมอโดยมีการมีกิจกรรมการพัฒนาที่ต่อเนื่องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมนั้นๆ

5.ควรมีการส่งเสริมร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและประชาชนในลักษณะเครือข่าย คือ การที่จะต้องมาทำความเข้าใจกันมาผนึกกำลังกันเป็นหนึ่งเดียว เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนและ ปัญหาส่วนรวมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

6.ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไรผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

3.ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี" ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์ในชุมชน หรือของที่ระลึก ให้มีคุณภาพเหมาะสม และเกิดประโยชน์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม และได้จำหน่ายมากขึ้น

2. ควรศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ให้ครบทุกอำเภอ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาพัฒนาภาพรวมของการมีส่วนร่วม ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

3. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ

บรรณานุกรม

- Arnstein, S.R. (1991, January). Ladder of Citizen Participation. Journal of American Institute of Planners. 35 : 203.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation place in rural development: Seeking clarity through specificity. World Development, 8, 223-227.
- G.E. Berkley. (1975). The Craft of Public Administration. Boston: Allyn and Bacon. Huntington, S. & Nelson, S. (1975). No easy choice: political participation in developing countries. New York: Harvard University Press.
- William, Erwin. (1967). Participation Management : Concept Theory and Implementation. Atlanta Ca : Georgia State University.
- Yamane, T. (1973). Statistics : An Introductory Analysis. 3rd. New York : Harper and Row.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). รายงานสรุปประเภทกิจการวิสาหกิจชุมชน/เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จำแนกตามพื้นที่: อุบลราชธานี. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <https://smce.doae.go.th/> (วันที่สืบค้นข้อมูล : 10 สิงหาคม 2565).
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- กฤษฎาภรณ์ ชูทอง. (2555). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลนางัว อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์” .งานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ประเภททั่วไป (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์).
- กฤษณ์ โคตรสมบัติ. (2553). การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว

ในเขตสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี).

กุลจิรา เสาวลักษณ์จินดา. (2555). การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษา อำเภออินทร์บุรีจังหวัดสิงห์บุรี(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

จิตกวี กระจ่างเมฆ. (2562). “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครปฐม ไทยแลนด์ 4.0 : กรณีศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูดไทยทรงดำบ้านไผ่หูช้างและไทยจินตลาดบางหลวง”. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

ฉวีวรรณ สุวรรณภา และพัฒน์นรี อัฐวงศ์. (2559). การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดแพร่.แพร่ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดิน ปรัชญพฤกษ์. (2542). ทฤษฎีองค์การ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2558). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 2. [ฉบับปรับปรุง]. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.

ปิยะพร ศรีสมุทร. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชายแดนแม่สาย - ทำจีเหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ). กรุงเทพฯ:สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประชุม สุวดีดี. (2551). การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ.สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.

พัชรรัตน์ หารไชย. (2552). การประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษเพื่อกำหนดแผนนโยบายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับจังหวัด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

มงคล จันทรส่อง. (2544) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์/กรุงเทพฯ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2538. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วิษณุ หยกจินดา. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี. งานนิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2547). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของ เกาะช้าง จังหวัดตราด.

ไศรยา สิ่งชูวงศ์. (2546). วิวัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวกรณี เกาะช้าง จังหวัดตราด.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี. (2565). ประวัติอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <https://ubonratchathani.go.th/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล : 10 สิงหาคม 2565).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2565. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <https://www.nesdc.go.th/>. (วันที่สืบค้นข้อมูล : 10 สิงหาคม 2565).

สำนักพัฒนาชุมชนอำเภอเขมราฐ. (2565). [ออนไลน์]. <https://district.cdd.go.th/khemarat/> (วันที่สืบค้นข้อมูล : 10 สิงหาคม 2565).

ลัทธิตานต์ ทรัพย์ศิริ โสภาก. (2544). ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ มูลฝอย, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔): กรณีศึกษาการจัดการมูลฝอย เทศบาลตำบล อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย”

เสรี พงศ์พิศ. (2548). ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

เสรี พงศ์พิศ. (2552). คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทยาการพิมพ์.

สุภาพร คำภีระ. (2554). การศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติศาสตร์ หมู่บ้านสันติสุข ขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนควร อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา พุทธศักราช 2551, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สฤณี รัชฎกิจจานุกิจ. (2547). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชน ในเขตเทศบาลนครตรัง. ภาคนิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

โสภิตา ศรีนุ่น. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล ตำบลเบตง จังหวัดยะลา : การจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

สัญญา เคนาภูมิ. (2551). ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง. (วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.